

Textförklaringar till Litteraturen lever – Antiken–1914

TEXTFÖRKLARINGAR TILL
Litteraturen lever – Antiken–1914

Utarbetade av LISA IVERSTAM

Det här häftet innehåller parafraaser av de äldre texterna i *Litteraturen lever – Antiken–1914*: innehållet i texterna sammanfattas och återberättas på ett enklare, modernt språk.

Till *Litteraturen lever* finns också ett häfte med kompletterande kreativa arbetsuppgifter samt ett häfte med förklaringar av svåra ord och fraser – laddas ner gratis från www.liber.se.

INNEHÅLL

<i>Iliaden</i> – Hektors död	3
<i>Odysseen</i> – Kyklopen	5
<i>Medea</i>	7
<i>Metamorfoser</i> – ”Pyramus och Thisbe”	8
Nibelungensången	9
Rolandssången	11
<i>Divina Commedia</i> – Längst ned i helvetet	12
”De hängdas ballad”	13
Völuspá	14
Havamal	15
<i>Njals saga</i> – Gunnar på Lidarände	17
”Balladen om Töres döttrar i Vänge”	18
<i>Robinson Crusoe</i>	19
”Ett anspråkslöst förslag”	20

Från början av texten fram till det kursiverade inskottet s. 9:

Akhilleus får höra att hans vän Patroklos huggits ned av Hektor. När han får se vännens sargade kropp grips han av en ännu större vrede. Han försöms med Agamemnon. Guden Hefaistos smider honom en ny rustning av brons. Han kastar sig ut på slagfältet och ställer till med rena blodbadet. De skräckslagna trojanerna jagas tillbaka in i staden. Bara Hektor stannar utanför stadens murar.

Hektor står och väntar på fienden, lutad mot stadsmuren – precis som en ilsken, giftig orm väntar på en förbipasserande vandrare att sätta tänderna i. Plötsligt stormar krigaren Akhilleus fram mot honom. Precis som krigsguden Enyalios skakar han sin lans, och hans rustning glänsar i solen – han är fruktansvärd att skåda. Hektor fylls av skräck och flyr.

Akhilleus jagar Hektor tre varv runt stadsmuren och skär av alla reträttvägar. Gudinnan Athena lockar till slut Hektor att stanna och utmana Akhilleus. I den envig som följer förlorar Hektor sin lans och förstår att ödet hunnit ifatt honom. Men ska han falla så är det efter en strid som människor sent ska glömma ...

När Hektor har talat drar han sitt väldiga svärd och går till en rasande attack. Som en örn som slår ner på en hare eller ett lamm drar Hektor fram med sitt slipade svärd.

Också Akhilleus rusar ursinnig framåt, skyddad av sin vackra sköld och sin glänsande hjälm. Akhilleus svingar sin guldglänsande lans och söker efter en punkt där Hektors rustning inte skyddar honom. Han driver in lansen i halsgropen på honom där han ser att huden är bar.

Även om Akhilleus sårar Hektor svårt i halsen kan Hektor fortfarande tala.

Akhilleus kallar honom dåre – hur kunde Hektor tro att han kunde döda Patroklos (och ta hans rustning) utan att Patroklos vän, den store Akhilleus, skulle hämnas?! Patroklos kommer att få en värdig begravning, men Hektors kropp ska lämnas som mat åt hundar och fåglar, säger Akhilleus.

Från det kursiverade inskottet s. 9 t.o.m. det andra kursiverade inskottet ("Hektors hustru ...") på s. 10:

Den döende Hektor bönfäller att hans kropp ska överlämnas till hans föräldrar, för de gamla måste få sörja och begrava på rätt sätt. Akhilleus fnyser hånfullt. Hektor svarar att han nog inte trodde att Akhilleus skulle kunna visa medlidande – men han borde ändå akta sig så att inte gudarna gör slut på honom för att hämnas Hektor ...

Hektor dör medan han varnar Akhilleus för gudarnas vrede. Akhilleus meddelar lugnt den döde Hektor att han för sin del är beredd på att dö närhelst Zeus önskar. Sen drar han lanser ur Hektors lik och tar hans rustning. Grekerna kommer springande från alla håll för att betrakta den döde Hektor. De tycker att han ser vacker och imponerande ut till och med i döden, men de kan inte låta bli att sticka sina lansar i hans döda kropp: "Nu är han minsann inte så kaxig!"

Akhilleus talar till sina män. Han ber dem återvända till skeppen under segersång: de har dräpt en man som dyrkades som en gud av de sina, av fienden.

Han kan inte heller låta bli att verkligen släpa denne gudalike man i smutsen: han låter borra hål i Hektors fötter och släpar hans kropp efter en vagn som en sista slutgiltig förnedring.

Hektors åldriga föräldrar – hans far är för övrigt den gamle kung Priamos – bryter fullkomligt ihop. Det är en ofattbar skymf, en katastrof lika fruktansvärd som om hela staden hade bränts ner till grunden.

Hektors hustru Andromache vet inte vad som hänt. Men hon hör gråt och skrik ifrån stadsmuren och anar det värsta ...

Från andra stycket s. 10 ("Därmed rusade hon ut ...") till slutet av texten:

Andromache rusar ut ur huset och får se hur Akhilleus skändar Hektors lik. Hon faller avsvimmad till golvet, och hennes hårsmycken som hon fått av Hektor när de gifte sig ramlar av.

Andromache inser att det nu bara är en tidsfråga innan Troja faller. Hon klagar inte för egen räkning – hon vet att segrarna kommer att göra henne till slavinna. Men hon ryser när hon tänker på vad som väntar hennes och Hektors lille son.

Sonen är fortfarande helt liten, och även om grekerna skulle avstå från att döda honom kommer hans liv att bli ett evigt lidande. En faderlös pojke är inte bara sorgsen, han hamnar dessutom i materiell nöd – och när han söker upp sin fars vänner är det möjligen någon enstaka som förbarmar sig över honom, men barnen med både föräldrarna i behåll kommer alltid att ha ett övertag i alla avseenden.

Under tiden har Akhilleus fortsatt att sarga och skymfat Hektors kropp. Priamos, Hektors far, söker upp grekernas läger för att friköpa sonens lik. När Akhilleus får se den nedbrutne gamlingen händer något oväntat: den vredgade krigaren som Hektor anklagade för att totalt sakna brist på medlidande blir som förvandlad och grips av stark medkänsla med den åldrande, sörjande kungen. Akhilleus tänker på sin egen förutspådda död och sin egen mors kommande sorg. Han lämnar över Hektors kropp till Priamos.

Iliaden slutar med Hektors högtidliga begravning i Troja.

S. 17-18:

När Odysseus och hans män seglar förbi kyklopernas ö kan den nyfikne Odysseus inte låta bli att gå iland, fast han egentligen borde veta bättre – kykloperna är jättar.

Odysseus vill utforska ön och tar med sig ett dussin män och en kasse vin. Det lilla sällskapet söker sig uppåt ön och in i en grotta som verkar tillhöra en av jättarna. De finner stora förråd av mat, förser sig och sitter sedan och väntar på kyklopen.

På eftermiddagen kommer han hem. Han för in alla sina får i grottan och täpper till öppningen med ett stort klippblock. Så upptäcker han besökarna. Odysseus presenterar sig och sina män och ber kyklopen att bemöta dem väl, om inte annat så av respekt för gudarna. Men det sista tillägget får kyklopen att bli riktigt arg.

Det är minsann inte gudar som bestämmer vad kykloper ska göra. Ska Odysseus och hans män skonas är det därför att kyklopen själv bestämmer sig för det. Sen tar han reda på var Odysseus skepp ligger förtöjt. Men Odysseus genom skådar kyklopen och hittar på att Poseidon har slagit hans skepp i spillror. Han säger också att flera av hans män omkom i stormen.

Då störtar kyklopen fram och tar tag i två män och dänger dem i marken så att de dör. Sen skär han dem i småbitar och äter upp dem och går därefter in i grottan för att sova.

Odysseus tänker först gå efter honom och döda honom medan han sover. Men han kommer på att bara kyklopen orkar ta bort den stora stenen som blockerar grottmynningen. Därför kan de inget göra utom att invänta morgonen.

S. 19-20:

Kyklopen vaknar och intar en näringsriktig frukost på ytterligare två av männen. Sedan tar han ut sina får på vallning. Instängda funderar Odysseus och hans män på hur de ska kunna rädda sig. De tar jättens stora påk, yxar till den så den blir spetsig och gömmer den. Kanske finns det nu en chans ...

Kyklopen kommer hem och föser in sina får i grottan och stänger till grottoppningen ordentligt med stenen. När han mjölkat sina får och getter tar han två av Odysseus män och äter upp dem till middag. Då stiger Odysseus fram och övertalar kyklopen att skölja ner människoköttet med vin. Kyklopen blir förtjust i det söta vinet och tigger om mera. Han ber att få reda på Odysseus namn. Odysseus ljuger och säger att han heter Ingen.

Kyklopen svarar då att Ingen blir den han tänker äta upp sist.

Sen spyr kyklopen och faller i drucken sömn. Då passar Odysseus på att hetta upp den spetsiga änden på jättens påk i elden, och sen manar han på sina män och tillsammans stöter de in den vässade, glödande spetsen i jättens öga. När de vrider runt påken sprutar blodet. Kyklopen vrålar av smärta och sliter påken ur sitt öga. Han skriker efter hjälp och från alla håll dyker fler kykloper upp. De frågar vad som hänt. "Ingen försöker slå ihjäl mig!" skriker kyklopen. De andra kykloperna tror att Polyfemos blivit tokig och går sin väg.

S. 20:

Polyfemos välter till sist undan den stora stenen och sätter sig i grottans öppning så att ingen ska kunna smita. Odysseus funderar noga över hur de ska kunna rymma.

Odysseus kommer på att kyklopen ju måste släppa ut fåren på bete på morgonen. Alltså binder han ihop dem tre och tre. En man ska sen klamra sig fast under det mittersta fåret, skyddad av de andra två. Själv ska han ta sig ut under den största baggen.

När morgonen kommer och alla fåren ger sig ut hur grottan märker inte Polyfemos att Odysseus och hans män är fastbundna under magarna på djuren trots att han känner på fåren med sina händer. De är räddade!

Av alla varelser på jorden är det mest synd om kvinnan, menar Medea. Med sin hemgift, alltså de pengar som hennes familj skickar med henne till hennes nya familj när hon gifter sig, ”betalar” kvinnan för en man – som sen blir en tyrann och diktator och bestämmer över hennes kropp. Har hon otur är dessutom mannen en på alla sätt dålig människa. Kvinnan har inte heller något att vinna på en skilsmässa. Det skulle bara smutsa ned hennes rykte.

Den nygifta kvinnan kommer till ett hus med nya vanor och hon måste själv räkna ut hur maken ska behandlas. Om hon lär sig det och de båda hjälps åt, då har hon funnit lyckan. Annars kan hon lika gärna dö!

Om mannen inte trivs är det bara för honom att roa sig någon annanstans med goda vänner. Kvinnan har ingen annan än sin make.

UR *Metamorfoser* – Pyramus och Thisbe s. 53

Pyramus och Thisbe är grannar i Babylon. Först är de bara vänner, men tack vare att de bor så nära varandra träffas de ofta och kärlek uppstår. De vill gifta sig men deras föräldrar säger blankt nej. Det unga paret fortsätter ändå att träffas. Ju mer deras föräldrar förbjuder dem att ses, desto starkare blir deras känslor.

Mellan de olika familjernas hus finns en mur, och det finns en spricka i muren – genom den sprickan fortsätter de kärlekshistorien genom att viska till varandra. Till slut står de inte ut längre utan gör upp planer på att fly tillsammans. De väljer en mötesplats utanför staden.

När Thisbe kommer till platsen stöter hon på ett lejon och flyr. I farten tappar hon sin slöja. Lejonet mumsar en stund på slöjan med sin blodiga käft och försvinner sen åt annat håll. Men Pyramus dyker upp strax efter, hittar slöjan – och tror det värsta: han tror att ett lejon ätit upp Thisbe och han kan inte fortsätta leva utan henne. Han begår självmord genom att hugga en kniv i sitt eget hjärta och segnar ned.

Thisbe återvänder till mötesplatsen för att leta efter Pyramus.

Hon hittar den döde Pyramus där han ligger på marken. Hon gråter och sliter sitt hår – i sin förtvivlan skriker hon ”Hör du inte att Thisbe kallar på dig!” När Pyramus hör hennes namn slår han upp ögonen en sista gång och tittar på henne. Sedan dör han.

Deras blod flyter ut över marken och suggs upp av mullbärsträdet intill – och se, färgen på trädets frukter ändras! På detta vis fick mullbärsträdet sina mörkröda frukter.

S. 82–83:

Som ung har Sigfrid dödat en fruktansvärd drake och erövrat en oerhört stor skatt. Han badar i odjurets blod och blir osårbar – utom på en liten fläck på ryggen. Senare kommer Sigfrid på besök till kung Gunther för att spana in hans vackra syster, Krimhild. För att fördriva tiden och visa upp sig följer han med kungen på några småkrig. Orädd och kraftfull gör han starkt intryck. Gunther får en idé: om du hjälper mig att vinna Brynhild till maka så får du min syster ...? Ja, jo. Då så – topp, avtalet är klart!

Men kvinnorna, då – ska ingen fråga dem? Nej. Detta är medeltiden: pappa och storebror bestämmer, så tig!

Sigfrid följer Gunther på friarstråt. Brynhild är stilig, hon är rik, hon är drottning – kort sagt, ett kap. Men hon är också en valkyria, en kvinnlig krigare. Hon är självständig och stark. Hon vill ha en man som kan besegra henne i spjutstrid, tyngdkastning och hopp. Sigfrid utnyttjar sin osynlighetsmantel och står vid Gunthers sida under proven så att han klarar dem. För att krångla till det hela har Brynhild blivit förtjust i den stiligare Sigfrid ... Dock: lovat är lovat och Brynhild måste stå vid sitt löfte. Men hon är tjurig och vrång när hon reser med Gunther hem till hans rike.

Och Sigfrid? Jo, han påminner Gunther om avtalet: ”Ni lovade att jag skulle få gifta mig med din syster om jag hjälpte er att vinna Brynhild till maka. Det är dags att infria det löftet nu.” Krimhild förs till den stora salen där kung Gunther håller hov.

Gunther ber sin syster att hjälpa honom att infria sitt löfte genom att gifta sig med Sigfrid. Krimhild säger att det ska hon visst göra: hon gör ju alltid som hennes bror befäller. Hon gifter sig gärna med Sigfrid. De två vigs.

S. 84:

Sigfrid får alltså sin Krimhild och de firar sin bröllopsnatt. Men för Gunther blir bröllopsnatten kämpig ...

När Gunther och Brynhild blir ensamma och dörrens stängts till sovrummet ser Gunther inte längre några hinder i vägen för att visa sin kärlek. Men det blir lättare sagt än gjort.

Iklädd vitt nattlinne går Brynhild och lägger sig. Gunther tycker att Brynhild är den vackraste han någonsin sett och han fylls av åtrå och hoppar genast i säng han också och omfamnar Brynhild.

Men Brynhild är inte med på noterna. ”Jag tänker inte bli din fru. Det kan du glömma,” säger Brynhild. ”Jag tänker förbli jungfru.”

Gunther blir rasande och tänker ta Brynhild med våld.

Han sliter sönder hennes nattlinne men Brynhild är starkare och binder ihop hans händer och fötter med sitt skärp, och hänger därefter upp honom på en krok på väggen.

Gunther bönar och ber att hon ska ta ner honom. Han lovar att han aldrig ska komma henne nära igen. Brynhild går och lägger sig och låter Gunther hänga på kroken tills det blir morgon.

Nästa natt tvingar Gunther Sigfrid att dra på sig osynlighetsmanteln igen – för att vara hans ersättare i sängen. Senare, under ett gräl med Krimhild, får Brynhild reda på allt. Skam och svartsjuka får henne att locka Gunthers

riddare Hagen att mörda Sigfrid. Men vid Sigfrids grav brister hennes hjärta. Och Hagen – han har tagit hand om Sigfrids väldiga dragskatt och sänkt den på hemlig plats i floden Rhen.

Det tar tolv år för Sigfrids änka Krimhild att hämta sig. Sen ser hon till att bli omgift med hunnernas konung Etzel (som kanske är mer känd under namnet Attila) och bjuder in kung Gunther och riddar Hagen, Sigfrids mördare – nu ska hon äntligen få hämnas! Det som nu följer är en orgie i blod, alla Gunthers och Hagens män huggs ned. Förhör med tortyr inleds med Hagen: Var har han gömt skatten? Hagen säger att det ska han visst berätta – när hennes bror kung Gunther är död. Krimhild avlägsnar sig ... och kommer tillbaka med broderns avhuggna huvud. Hagen gapskrattar – nu är han ensam om Rhenguldets hemlighet och han kommer aldrig att tala. Rasande hugger Krimhild honom i småbitar med Sigfrids svärd. Själv blir hon ett huvud kortare när en överlevande krigare ur Hagens hird protesterar mot hennes grymhet ...

S. 88:

På grund av en lömsk förrädare hamnar riddar Roland och hans trupp i ett bakhåll. Saracenerna (araberna) attackerar och är totalt överlägsna. Striden blir blodig, men fransmännen försvarar sig tappert. De leds av den tappre riddar Roland och biskopen Turpin. Den sistnämnde är inte bara en kyrkans man utan också rätt duktig med lansen ... Turpin spanar över slagfältet för att finna något lämpligt att angripa.

S. 89:

Längst fram i den arabiska armén rider Abismes, den värsta av alla fienderna. Han hånar den kristna Guden och drar sig inte för att mörda, förråda och råna. Han kan varken skämta eller skratta. Död och faror skrämmer honom inte och på grund av detta har arabernas kung satt honom att leda armén och vara den som svänger deras stolta symbol, flaggan med draken.

Biskop Turpin vill ge sig på honom med detsamma. Han tycker att Abismes är den störste usling och gudsförnekare han någonsin sett och han dör hellre än att låta honom slippa undan.

Han sporrar sin vackra, starka häst (som heter Grosaille) och riktar sin lans mot Abismes ädelstensprydda sköld. Lansen träffar Abismes i sidan och han tumplar död av hästen.

S. 90 fram till det sista kursiva inskottet på sidan ("Med sina sista krafter ..."):

Biskopen stupar, och också Roland såras svårt.

Roland ser på när biskopens inälvor och hjärna tränger ut ur hans sår. Roland lägger biskopens händer i kors över hans bröst. Han prisar biskopens mod och strävan och ber att han utan ångest ska möta Paradiset. Roland känner nu hur också han håller på att dö. Hans hjärna rinner ut genom öronen. Han ligger i gräset, halvt medvetlös, och ber till Gud att adelsmännen ska lyckas vinna striden.

Slagfältet är nu tomt på levande människor. Bara liken ligger kvar. Men en arab har bara låtsats vara död. Med blodigt ansikte skyndar han sig fram till Roland och stjälar hans svärd.

Roland märker att någon tagit hans svärd – men han har sin Olifant, sin stridslur, kvar. Han slår luren i huvudet på fienden och bryter på så sätt nacken av honom.

Från det sista kursiva inskottet på s. 90 till slutet av texten:

Med sina sista krafter försöker Roland slå sönder sitt svärd. Ingen annan än en kristen man får bära hans svärd, som är prytt med diverse relikier, dvs. delar av döda helgon: en tand av Petrus, blod av Sankt Basile, en hårlock från Sankt Denis samt en del av Jungfru Marias kläder. Men han lyckas inte ha sönder svärdet.

Roland sträcker så sin stridshandske mot himlen och dör. Kung Karl kommer så småningom hem till Frankrike. Där har han den tunga plikten att meddela Rolands trolovade Aude att Roland stupat

När Aude får höra att hennes Roland är död dör hon själv strax därpå.

UR *Divina Commedia* – Längst ned i helvetet

s. 108

Dante överraskas av att han t.o.m. längst ner i helvetestratten kan möta ett öde som väcker hans medkänsla. Greve Ugolino ligger infrost i helvetesisen för att han har sålt sin hemstad till en annan makt. Men Ugolino är inte ensam: tillsammans med honom finns hans värsta fiende, ärkebiskopen Ruggieri. Denne hade straffat Ugolino på ett så vidrigt sätt, att han fått göra honom sällskap här, på helvetets vidrigaste plats ...

Dante ser de två männen infrusna i isen. De sitter fast i varandras huvuden – en av männen gnager på den andres bakhuvud. Dante tilltalar den som gnager. Han tittar upp, slutar äta, torkar sig om munnen och presenterar sig som greve Ugolino. Den han äter på är ärkebiskopen Ruggieri.

Ugolino berättar att Dante säkert redan vet att Ruggieri lurade honom att lita på sig och sedan kastade honom i fängelse – också Ugolinos fyra barn blev inlåsta i fängelsehålan. I fångenskapen hade Ugolino en hemsk dröm om hur Ruggieri är på jakt, och hur hans jakthund sliter en hanvarg och hans ungar i stycken med sina vassa tänder.

En dag spikas dörren till fängelset igen. Ugolino blir förtvivlad, men av hänsyn till sina barn gråter han inte, utan tuggar i sin desperation på sina egna händer. En av sönerna ser det och tror att det är av hunger han gör det. ”Vi tycker att det skulle vara bättre om du åt på oss”, säger pojkarna, ”du har en gång givit oss livet och kan också ta det ifrån oss.” Efter fyra dagar dör den förste pojken av svält, och därefter dör de andra, en efter en. Ugolino sörjer lamslagen sina barn, men efter ytterligare en tid tar han till den sista utvägen: han äter upp sina barns döda kroppar. Slutligen dör dock även han av svält.

Dante blir alldeles lamslagen av att höra detta och förbannar Ugolinos hemstad Pisa. Även om greve Ugolino anses ha förrått Pisa finns det ingen rimlighet i att staden straffar också hans barn och bidrar till att de får detta fruktansvärda slut på sina liv.

”De hängdas ballad”

s. 114

Ungefär så här, och i ungefär den här respektlösa tonen, diktar Villon när han sitter och väntar på att hängas (lyckligtvis omvandlades sedan straffet till 10 års fängelse, men det vet han inte när han talar här). Han föreställer sig att han och hans kamrater redan är hängda, och att deras kroppar hänger och dinglar i galgen. Situationen i dikten är alltså att de hängda människors lik ”talar till” de förbipasserande:

”Ni som överlever oss, döm oss inte för hårt! Gud kommer – naturligtvis! – att ha förbarmade med er, så då kan ni väl vara lika hyggliga mot oss? Vi fem–sex stackare som hänger här har inte våra kroppar kvar, dem som vi har gött upp och haft så mycket roligt med, så skratta inte åt oss uslingar utan skicka upp en bön till Gud så att han släpper in oss i himmelriket.

Håna inte vår bön och förakta inte vår önskan även om vi har betett oss illa, vi har redan fått vårt rättvisa straff. Be Jesus att han ska förlåta oss – vi är rädda precis som alla människor är rädda!

Precis som Jesus döda kropp hängde på korset dinglar våra döda kroppar i galgen, i solsken och i regn – eftersom vi är hängda och döda är vi lite okoncentrerade, men ni kan väl vara så vänliga och be Gud att han ska förlåta oss ...

Solskenet har bränt oss och regnet har blött oss så våra kroppar har svartnat och möglat. Korparna sliter lätt bort köttet från våra skelett och hackar i våra skägg och ögonbryn. I jordelivet befann vi oss mest nere i skiten, men nu minsann har vi lyfts upp – och här hänger vi nu och dinglar av och an och det enda sällskap vi har är korpen; titta bara, det finns inte mycket kött kvar på dom här benen! Men be till Gud att han förlåter oss ...

Du Jesus, som råder över allt, låt oss slippa helvetet, och du människa, håna inte oss stackars uslingar utan be till Gud att han förlåter – att han förlåter oss alla ...”

De första tre styckena:

Från början fanns bara jätten Ymer. Varken hav, strand eller jord fanns. Det finns bara en avgrund, ingen grönska.

Burs söner (Oden, Vile och Ve) skapade då Midgård ("Mittens boning", människornas hem). Solen lyser, och frön och örter börjar gro.

Solen och månen har skapats, men vet inte själva om sina funktioner (det är gudarna som ger namn åt natt och dag och morgon och kväll).

De resterande fyra styckena på s. 123:

Fram träder tre asar (gudar). De hittar Ask och Embla, de första människorna, som ligger på marken som livlösa föremål. Oden och Höner ger dem ande och själ. Lodur ger dem blod. Asken Yggdrasil är hög och täckt av skum, och därifrån kommer daggen. Därför är det alltid grönt över Urdarbrunnen som ligger vid trädets fot. Därifrån kommer tre unga visa kvinnor (ödesgudinnorna Urd, Skuld och Verdandi) som ger lagar och bestämmer över livet.

S. 124:

Vargen Garm vrålar vid Gnipahålan. Kedjan brister till slut och vargen är lös.

Nu kommer bröder att döda varandra och systrars barn kommer inte att bry sig om varandra – människor kommer inte längre att ha respekt för andra människor och deras liv. Tiden är hård och moralen är i upplösning. Världen går under i något som liknar en enorm naturkatastrof.

Ur ruinerna uppstår sedan en ny, ren och vacker värld. Allt börjar om igen.

UR Havamal – ”råd för en hård värld” s. 126

Ungefär så här skulle man kunna säga att råden ur Havamal lyder på nutida svenska:

1. Gå inte in i något rum utan att ha tittat efter vem som befinner sig där inne. Ovänner kan finnas överallt!
2. För att ge sig ut på långa resor krävs kunskap. Hemma är det mesta lätt, men den som ingenting kan gör bort sig när han kommer ut och umgås med kunnigt folk ...
3. Något bättre än visdom och sunt förnuft kan man inte bära med sig. Det sämsta är alltför många öl ...
4. Det är inte så bra som en del påstår att dricka öl, särskilt inte om man dricker för mycket. Ju mer du dricker desto mer förlorar du kontrollen.
5. En oklok man tror att alla som ler är hans vänner, men när det väl gäller märks det tydligt att det inte är många som ställer upp på hans sida.
6. Gentemot sin vän ska man vara en god vän, den som ger dig en gåva ska får en gåva till tack, hån ska bemötas med hån och en lögn ska man överlista.
7. Det spelar ingen roll att den har bark och barr, en ensam tall förtvinar i alla fall. Så är det också med en man som ingen älskar. Varför ska han leva?
8. Det bästa är att vara lagom klok, inte för klok. Framförallt ska man vara glad att man inte vet något om framtiden – när man inte vet något om sitt öde är man som lyckligast.
9. Om du inte har så många som jobbar åt dig måste du själv stiga upp tidigt på morgonen och skynda dig till ditt arbete. Ingenting händer om du ligger och sover. En vaken person har redan gjort halva sin förmögenhet under tiden som du ligger i sängen!
10. För att få kunskap måste man tala med andra och ställa frågor, men anför tro dig bara till en, inte till två. Om tre människor vet om någonting vet snart resten av världen också.
11. Den som vill komma åt andra och komma över deras hem, ägodelar eller till och med deras liv, bör sätta igång med det tidigt på dagen. Lika lite som en sovande varg kommer över ett lår av ett bytesdjur, lika lite kan en som sover få något gjort.
12. Tro inte på vad en ung flicka eller kvinna säger. Deras åsikter och känslor skiftar hela tiden!

13. Säg inte att dagen har varit bra förrän det är kväll, säg inte att en kvinna är en god människa förrän hon är död, säg inte att en kniv är bra förrän du har provat att skära med den och säg inte att ölet är bra innan du har druckit upp det.

14. En halt kan rida, en som är utan hand kan bli herde, en som är döv kan fortfarande kämpa i strid och en som är blind är bättre än ett bränt lik. En död man kan däremot inte göra ett enda dugg – så undvik inte alla risker, men var inte dumdrilig nog att utsätta dig för livsfara! Så länge du lever kan du alltid vara till någon nytta.

15. Djur och släktingar dör, och du ska också dö – men tänk på att folk kommer att tala om dig även efter att du har dött, så tänk på vilket rykte du skaffar dig medan du lever.

UR Njals saga – Gunnar på Lidarände s.137

Gunnar Hamundsson bodde på Lidarände i Fljotslid. Han var storväxt och stark och var bättre än någon annan på att hantera ett vapen. Det fanns helt enkelt ingen som var lika bra som han, oavsett vad uppgiften gällde. Han var vacker med ljus hy, rak näsa, livliga blå ögon och röda kinder. Han hade stort, vackert hår. Han var hövisk, modig, givmild, lugn och vänfast. Och dessutom ganska rik.

En natt smyger sig en hop män upp mot hans gård.

Gunnar sov inne i sitt hus med Hallgerd och sin mor. Fienderna kom fram till gården men visste de inte om han var hemma. Torgrim klättrade upp på huset och kikade in i en av gluggarna. Gunnar såg något skymta i gluggen. Han stack till med spjutytan och träffade Torgrim mitt i magen. Torgrim tumlade ner från taket och vacklade bort till de andra som frågar:

– Är Gunnar hemma?

– Det får ni se efter själva, svarade Torgrim, men hans spjutytan var hemma, det fick jag veta.

Därpå föll han död ner.

De andra gör flera attacker mot Gunnars hus. Han försvarar sig väl och de lyckas inte ta sig in.

Anfallet leder ingen vart. Gissur manar sina män att gå fram bättre – här händer ju ingenting! Han får genast ett bra förslag ...

Mård föreslår att de ska binda rep runt taket på Gunnars hus. Genom en anordning med rep och stavar får de loss taket från huset. Men inte heller detta lyckas.

Torbrand Torleiksson springer upp på taket och hugger av Gunnars bågsträng. Gunnar dödar honom med sin spjutytan. Han ber nu sin hustru Hallgerd att ge honom två testar av sitt hår så att de kan tvinna en ny bågsträng åt honom.

– Gäller det mycket för dig? frågade Hallgerd.

– Det gäller mitt liv, svarade Gunnar, för så länge jag har bågen kan de inte döda mig.

– Då skall jag nu komma ihåg örfilen du gav mig, sade Hallgerd. Om du klarar dig eller inte bryr jag mig inte om.

– Var och en har sitt sätt att bli berömd, svarade Gunnar.

Gunnar försvarar sig och skadar flera män. Till slut faller han dock ihop av trötthet och fienderna dödar honom.

”Balladen om Töres döttrar i Vänge” s. 145

Töres tre döttrar har försovit sig och får bege sig ensamma till kyrkan. På vägen genom skogen antastas de av tre rövare. När de inte vill bli ”vallareviv” (= rövarhustrur) och alltså inte vill ge sina kroppar åt rövarna blir de mördade. Rövarna kommer senare till flickornas hemgård för att sälja stöldgods, bl.a. flickornas kläder. Flickornas mor känner igen kläderna och Töres slår ihjäl två av rövarna. Men innan han dödar den siste, en liten snorvalp, frågar han:

– Var kommer ni ifrån och vilka är era föräldrar?

Rövaren svarar att de var tre bröder som skickats till främmande länder, men att deras far heter Töres i Vänge.

Töres inser nu vad som har hänt: hans söner har mördat hans döttrar, och han har mördat sina egna söner. Han bestämmer sig för att bygga en kyrka för att Gud ska förlåta honom.

Under en av Robinsons seglatser förliser skeppet, med manskap och allt, men Robinson klarar sig och driver iland på en ö mitt ute i havet. Det första han gör är att noga planera var han ska bygga sig en boplats. Han tänker logiskt och rationellt och bestämmer sig för att bygga den på en plats där han har tillgång till friskt vatten, får skydd mot solhettan, är trygg för överfall och har utsikt mot havet, så att han inte går miste om räddning från något förbipasserande fartyg.

Han hittar en gräsplätt framför en klippa, som kan ge skydd mot attacker bakifrån (och sedan följer en noggrann beskrivning av boplatsen och hur han uppför den!).

I sin ensamhet blir Robinson ibland förtvivlad. Kommer han någonsin att komma hem? Är det någon mening med att försöka överleva här? Men en inre röst talar honom tillrätta. ”Alla andra har drunknat, men du har överlevt. Det finns en mening i detta ...”. Så tänker han på allt han kunnat rädda: gevär, ammunition, några verktyg, ett par böcker, papper och penna ...

Robinson börjar föra dagbok. Det är denna dagbok som sedan blir boken som vi som läsare får ta del av.

Robinson beklagar sig över att bristen på verktyg gör att hans arbete blev tungt och mödosamt. Det tog nästan ett helt år innan han blev färdig med sin bostad. Han beskriver noga och detaljerat det ansträngande arbetet han utfört.

Robinson började nu på allvar tänka igenom sin situation och han anpassa sig till de rådande omständigheterna. Han nedtecknar en lista över gott och ont: mycket är visserligen ganska eländigt, och inte minst är han alldeles ensam, men å andra sidan lever han trots allt, och det kunde på det hela taget vara värre. Gud har varit god mot honom på många sätt.

När Robinson har gjort sin lista kan han stå ut med sitt öde. Han slutar slösa bort tid med att spana efter skepp som ska rädda honom och börjar istället ordna upp sitt nya liv ...

Den anonyme författaren börjar med att beskriva eländet, och talar särskilt om ”de stackars spädbarnen”. Han gör sen en kalkyl. På Irland föds varje år cirka 120 000 barn av utfattiga föräldrar. Hur skall alla dessa födas upp och försörjas? Det dröjer ju många år innan de kan bli duktiga tjuvar, ett populärt yrkesval bland irländare. Och denna hord av fattigbarn kommer aldrig att kunna livnära sig på något lämpligt yrke. Här krävs nya grepp:

Författaren menar att en amerikansk vän till honom har berättat hur otroligt gott det är att äta barn, oavsett hur de tillagas. Eftersom barn vid ett års ålder är den godaste och nyttigaste mat man kan tänka sig borde de ätas upp av den engelska överklassen. De har ju ändå uppslukat det mesta av föräldrarna ... Man kan spara en del barn så att de kan växa upp och få nya barn, men i övrigt är det bara göda upp och slakta som gäller. Man kan ju dessutom göra handskar av skinnet. En fördel med förslaget, menar författaren, är också att det skulle minska antalet katoliker i riket.

Författaren har diskuterat sitt förslag med vänner, som alla tycker att det är utmärkt. En av dem har föreslagit en förbättring: varför inte släppa ut några kullar irländska tonåringar i de engelska herremännens skogar? Man kunde jaga dem istället för hjortar, som det börjar bli ont om ... På så sätt skulle ju både riket och de själva befrias från framtida bekymmer. Författaren håller däremot inte med: tonårskött är alldeles för segt.

En del oroar sig också för att det håller på att bli för många av dem som redan är gamla och alltså inte går att äta, men författaren är helt lugn: på grund av svält, kyla och smuts ruttar dessa personer bort och dör i precis den takt man skulle kunna önska.

Författaren försäkrar uppriktigt att han personligen inte har något att vinna på förslaget (hans yngsta barn är nio år och alltså redan för segt för att ätas, och hans fru är för gammal för att få fler barn). Nej, han tänker bara på Irlands bästa, att ta hand om barnen på bästa vis, att göra det lättare för de fattiga – och möjligen också att de stackars rika ska få ha lite roligt för en gångs skull.

